

VJERA U BOGA - OSOBNI I SKUPNI STAV, ISKUSTVO I POČELO DJELOVANJA

ĐURO HRANIĆ

Strossmayerov trg 5, 54400 Đakovo

Izvještaj sa znanstvenog skupa

Primljeno 2/95.

UDK 230.11

238.1

Sažetak

Autor u članku raspravlja o činu vjere (*fides qua*) te o njegovu ustroju, teološkim i ekleziološkim dimenzijama i o njihovim sastavnim i cjelovitim elementima, prema Katekizmu Katoličke crkve. Tema je prisutna nadasve u prvom odsjeku Prvog dijela Katekizma, naslovljenom "Vjerujem - vjerujemo". Izlaganje je podijeljeno u dva dijela. Prvi dio se bavi čovjekom kao religioznim bićem i tražiteljem Boga; mogućnošću, utemeljenjem i granicama spoznaje Boga naravnim svjetlom ljudskoga razuma i napokon božanske objave u kojoj Bog dolazi ususret čovjeku - nadasve u osobi Isusa Krista - te mu se objavljuje. Drugi dio predstavlja poslušnost vjere kao odgovor čovjeka na Božju objavu koja mu u Isusu Kristu nudi sudjelovanje u trojstvenom zajedništvu. Vjera je ljudski, osobni i zajednički čin koji označava sveukupno bivanje kršćanina i postaje nadahniteljsko počelo te izvor energije svega njegova zalaganja koje teži k ostvarenju Božjega kraljevstva.

Predmet našeg izlaganja je sistematski i sintetički zastupljen ponajprije u prvom odsjeku prvoga dijela Katekizma Katoličke crkve, naslovljenom "Vjerujem - Vjerujemo". Ovaj prvi odsjek prvoga dijela Katekizma predstavlja uvod u tumačenje Vjerovanja, a tumačenje Vjerovanja - koje slijedi tri temeljna članka trinitarne vjere - ispunjava cijeli prvi dio Katekizma. Uvodni dio u Vjerovanje, kojim se izlaganje bavi, u sebi sadrži svojevrni sukob fundamentalne teologije. Na samom početku izlaganja susrećemo pitanje: "Što znači vjerovati?" i odgovor na to pitanje. Odgovor ima sve karakteristike definicije, a poslije nje slijedi analiza same definicije. Vjera je definirana kao "čovjekov odgovor Bogu, koji mu se objavljuje i dariva, pružajući istodobno čovjeku preobilno svjetlo u traženju zadnjeg smisla života" (26).¹ Da je riječ o svojevrstoj definiciji, vidi se i iz riječi koje

slijede neposredno iza nje i koje, pozivajući se na nju, najavljuju izlaganje o naravi kršćanske vjere u tri dijela: /1/ čovjekovo traženje, /2/ Božanska objava po kojoj se Bog očituje čovjeku i /3/ odgovor vjere (26). Tim trima elementima kršćanske vjere odgovaraju i tri poglavlja prvog odsjeka prvog dijela Katekizma:

1. Čovjek je "otvoren" za Boga,
2. Bog prilazi čovjeku,
3. Čovjekov odgovor Bogu.

I naše izlaganje slijedi tu strukturu, dopuštajući si ipak u pojedinim elementima određenu slobodu povezivanja ili skraćivanja, u skladu s temom izlaganja koja se zaustavlja na činu vjere.

¹ Brojevi u obloj zagradi upućuju na isti broj u Katekizmu Katoličke crkve.

I. ČOVJEK JE OTVOREN ZA BOGA

U ovom je dijelu riječ o tzv. naravnoj spoznaji Boga, tj. o samoj mogućnosti i o putevima naravne spoznaje Boga kao preduvjeta prihvaćanja Božje objave i osobne nadnaravne vjere.

1. Preduvjet osobne vjere: naravna spoznaja Boga

a) Dva metodološka pristupa

Prvo poglavlje ovoga prvog odsjeka prvog dijela Katekizma je naravna teologija, ono što se nekada zvalo apologetika predmet koje je bila "*preambula fidei*". Katekizam istodobno želi biti shvatljiv i nevjernicima i zato osim teološke metode i dogmatsko-doktrinalnog pristupa susrećemo upotrebu i heurističke metode koja se oslanja na filozofske argumente. Katekizam tako u ovom pitanju napušta teologiji svojstvenu deduktivnu metodu, koja polazi od objave, nad njom reflektira, iznosi nauk Crkve i donosi teološke prosudbe konkretne stvarnosti u svjetlu objave, te u pojedinim pitanjima koristi i induktivnu filozofsko-apologetsku metodu, koja se oslanja na razumske i filozofske argumente, shvatljive ne samo kršćanima nego i svim ljudima.

U oba se pristupa polazi od čovjeka kao slike Božje:

U prvom je pristupu čovjek viđen kao biće čežnje za Bogom (27-30). Ovaj pristup polazi od čovjekove ontološke usmjerenosti prema Bogu i novije teološke perspektive koja čovjeka vidi kao biće u osluškivanju Transcendencije. Čovjek je biće stvoreno od Boga i za Boga, na sliku Božju, i u njegovo je srce stoga upisana čežnja za Bogom (27. 355. 1701. 1718). Zato čovjek odvajkada izražava svoje traženje Boga kroz različite vjerske nazore i religiozna ponašanja (molitve, žrtve, obrede, razmatranja...) (28. 843. 2569). Po svojoj je naravi i pozivu čovjek religiozno biće. U potpunosti je čovjek, ostvaruje se kao čovjek i živi posve ljudskim životom samo u relaciji prema Bogu i kroz osobno vjerničko predanje Bogu.

U drugom je pristupu temeljna premisa od koje se polazi također čovjek kao slika

Božja, ali ovaj put ne kao biće koje bi - zato što je slika Božja - težilo za Bogom, nego je čovjek - zato što je slika Božja - sposoban iz reda i ljepote svijeta "spoznati Boga kao izvor i svrhu svemira" (32.54.337). Naime, stvoren na sliku Božju, analizom sebe samoga i stvorenoga svijeta, čovjek spoznaje red i ljepotu svijeta te shvaća da su taj red i ljepota nesvedivi na materiju. Red upućuje na ureditelja, a ljepota na izvor ljepote. Čovjek tako preko reda u svijetu spoznaje ureditelja i iz ljepote svijeta spoznaje onoga tko je lijep (32). Svijet u sebi nosi tragove Božje (red i ljepota, gibanje i nastajanje, kontingencija) koji upućuju na Boga i svjedoče da svijet svoj prvi uzrok ni svoj zadnji cilj nema u sebi (34).

Čovjek i u sebi, analizirajući iskustvo sebe samoga, otkriva "znakove vlastite duhovne duše" (33). Čovjek, naime, uočava da sposobnost slobode, glas savjesti, smisao za moralno dobro, otvorenost prema istini i ljepoti koje posjeduje nisu svedivi na materiju i počinje shvaćati da je to klica vječnosti u njemu, odnosno da svoje porijeklo imaju u Bogu (33).

"Kad osluškuje poruku stvorenja i glas vlastite savjesti, čovjek može steći sigurnost da postoji Bog, uzrok i svrha svega". (46)

Nemoguće je u izlaganju Katekizma o ovoj materiji ne prepoznati implicitno prisutan nauk sv. Tome Akvinskog o "pet puteva" spoznaje Boga. Naglasimo da Katekizam ne govori o dokazima Božje egzistencije niti donosi bilo koji takav dokaz, nego samo govori o putevima spoznaje Boga ili još bolje o metodološkim pristupima traženju Boga.² Ti putovi mogu biti različiti. U Katekizmu je očito da se on ne želi zadržati samo na "putevima" sv. Tome, nego da poznaje i uočava i neke druge puteve, očito srodne personalističkoj filozofiji.

2 Katekizam ne preuzima niti dvije precizacije koje je *Dei Filius* Prvog vatikanskog sabora preuzeo u svoju definiciju iz antimodernističke zakletve, niti se u toj materiji poziva na Pija X.

b) Granice naravne spoznaje Boga

Katekizam potvrđuje tradicionalni katolički nauk o spoznaji Boga "prirodnim svjetlom razuma" "po njegovim (Božjim) djelima" (36). U tome se poziva na *Dei Verbum* br. 6 Drugoga vatikanskog sabora, na definiciju Prvoga vatikanskog (DS 3004. 3026), te na biblijske tekstove na koje se pozivaju spomenuti dokumenti: Rim 1,19-20; Mudr 13,1-9; Dj 14,15.17; 17,27-28. Putevi koji čovjeka približavaju Bogu imaju kao ishodišnu točku, kako smo mogli uočiti, stvarjenje: materijalni svijet i ljudsku osobu.

Katekizam ipak ne donosi tvrdnje Prvoga vatikanskog sabora po kojima je Bog što ga čovjek može spoznati prirodnim svjetlom razuma identificiran s "našim Gospodinom". I ne samo to! Svjestan je i poteškoća i granica ljudske spoznaje Boga u uvjetima ovozemaljskog života. Čovjeku je, kaže Katekizam, u povijesnim okolnostima u kojima se nalazi "veoma teško upoznati Boga samim svjetlom svoga razuma" (37). Istina je da je njegov razum sposoban da dođe do istine i sigurne spoznaje Boga, ali isto tako nailazi i na mnoge poteškoće da se uspješno i plodno služi ovom svojom prirodnom sposobnošću. Od smetnji Katekizam poglavito spominje snagu iskonskoga grijeha i čovjekovu povijesnu situaciju obilježenu posljedicama grijeha. Kako je riječ o Bogu koji nadilazi red vidljivih stvari, čovjek može biti i zaveden od vlastitih osjetila i mašte, pa i od različitih krivih predodžbi Boga (37. 842. 844).³ Stoga, iako možemo kazati da prema Katekizmu čovjek načelno može spoznati Boga prirodnim svjetlom svoga razuma, ipak je jasno /1/ da ga ne spoznaju svi, /2/ da do spoznaje Boga ne dolazi bez teškoća, /3/ da ga ne spoznaje s postojanom i čvrstom sigurnošću i /4/ spoznaja Boga nije bez zabluda i pogreški (38). Zbog poteškoća koje čovjek susreće na putu spoznaje Boga, može se dogoditi da on, unatoč svemu, zaboravi, ne prizna ili čak i izričito odbaci Boga (29).

Ozbiljne poteškoće i smetnje na koje čovjek nailazi u životu i koje postaju zaprekom spoznaje Boga naravnim svjetlom razuma, istovremeno slabe i čovjekovu čežnju za Bogom i napor njegova uma i

volje da traži Boga te umanjuju čovjekovu otvorenost, spremnost i sposobnost da u vjeri prihvati objavu i da se činom osobne vjere otvori i preda Bogu. Nije baš svaka čovjekova aspiracija i nezadovoljena želja odmah i izraz svetog nemira te plod čežnje za Bogom (29).

2. Temelj naravne spoznaje Boga

Čovjek kroz iskustvo sebe samoga u sebi otkriva određene znakovite datosti ili tragove, odnosno "znakove vlastite duhovne duše" (33). I u svijetu također otkriva neke druge znakovite tragove. Ti ga tragovi pozivaju (rekao bi Karl Rahner) na "oslušivanje". Slijedeći te tragove, čovjek dolazi do spoznaje Boga. Spomenuti tragovi stoga, kaže Katekizam, postaju putevi koji čovjeka vode do spoznaje Boga. Čovjek može u sebi uočiti te tragove, jer su oni u njemu prisutni kao posljedica stvaranja na sliku Božju, i istovremeno ti mu tragovi (kao posljedica stvorenosti na sliku Božju) "omogućuju /1/ da upozna opstojnost osobnoga Boga" (35), /2/ da spozna da je "Bog počelo i svrha svih stvari" (36) te ga /3/ pripravlja na vjeru i prihvaćanje Objave, jer ga dovode do zaključka da se Objava ne protivi razumu (35). Štoviše, spomenuti putevi do Boga i naravna spoznaja Boga prirodnim svjetlom razuma dosižu razinu prave sigurnosti i postaju "konvergentna i uvjerljiva obrazloženja" onoga o čemu govori Objava (31).

Katekizam zato tvrdi da bez naravne spoznaje Boga čovjek ne bi mogao prihvatiti Božju objavu te je čovjekova sposobnost naravne spoznaje Boga prirodnim svjetlom razuma nužan preduvjet Božje objave čovjeku ili točnije rečeno da je ona nužan preduvjet čovjekova prihvaćanja Božje objave u vjeri na ljudski način. Naravna spoznaja Boga čini integralni dio Božjeg prilaženja čovjeku i objave čovjeku

3 Katekizam se u ovome izričito poziva na encikliku *Humani generis* pape Pija XII (DS 3875-3876), na dogmatsku konstituciju *Dei Filius* Prvoga vatikanskog sabora (DS 3005) te na dogmatsku konstituciju o Božanskoj objavi *Dei Verbum* br. 6 Drugoga vatikanskog sabora (DS 4206).

na čovjeku prilagođen način. Bez naravne spoznaje Boga riječ "Bog" bi bila bez značenja za čovjeka i značila bi govor o nekom imaginarnom subjektu.⁴

Ono što predstavlja temelj čovjekove naravne spoznaje Boga jest njegova stvorenost na sliku Božju. Tragovi Božji u čovjeku, koji predstavljaju put do spoznaje Boga prirodnim svjetlom razuma, u čovjeku postoje kao posljedica stvaranja na sliku Božju. S druge pak strane, čovjek prepoznaje tragove Božje u sebi i u prirodi te postaje sklon njihovoj interpretaciji u svjetlu Objave zahvaljujući tome što je stvoren na sliku Božju i zbog toga ispunjen čežnjom za Bogom. Drugim riječima, temelj naravne spoznaje Boga je čovjekova sposobnost traženja Boga utemeljena na čovjekovu pozivu na zajedništvo s njim. Predodređenost na zajedništvo s Bogom kao ontološka dimenzija ljudske osobe manifestira se kao čežnja za Bogom.

3. Nadnaravnost čovjekova poziva

Čovjek je pozvan na zajedništvo s Bogom.

Katekizam preuzima tradicionalno učenje o čovjeku kao biću koje je "capax Dei". Formulacija "capax Dei" je Augustinova. Prihvatilo ju je i tomističko učenje interpretirajući je kao "desiderium naturale videndi Deum" i postalo je baštinom i suvremene teologije (H. de Lubac, K. Rahner). U Katekizmu je očito da on želi zadržati ne samo ovo tradicionalno katoličko učenje, nego želi sačuvati i različite povijesno-teološke oblike i interpretacije toga učenja te ostati otvoren različitim tumačenjima i daljnjem teološkom razvoju. Stoga Katekizam polazi od čovjekova predodređenja na zajedništvo s Bogom i analizira različite razine ostvarenja ovoga predodređenja. U povijesnim okolnostima ljudskog života, bez obzira na osobna religiozna uvjerenja, čežnja se za Bogom manifestira kao čežnja za ljepotom, istinom, pravdom, ... puninom i ljubavlju (32.33.41). Katekizam tako dopušta govor i o prizemnoj, ovozemnoj razini ostvarenja ljudske čežnje za Bogom te dopušta govor o stanju naravnog blaženstva, ali naglašava da čovjek svoju potpunu sreću i blaženstvo

dosiže samo u Bogu. Potpuno ostvarenje onoga na što je predodređen čovjek će doseći tek u eshatološkom zajedništvu s Bogom (27. 45). No čovjek ne bi mogao biti pozvan na zajedništvo s Bogom kad njegova narav ne bi bila obdarena sposobnošću zajedništva s Bogom (299.367). Čovjekova je čežnja pokazatelj da je ljudska narav usmjerena prema Bogu.

Čovjek je "capax Dei" (sposoban Boga i otvoren za Boga). Stvaranje je, naime, u Bibliji shvaćeno u perspektivi dijaloga i partnerstva Boga s čovjekom. Stvoreni svijet i čovjeka kao krunu stvaranja (cjelokupni naravni red), prema tome, treba vrednovati ne u sebi samima, nego u svjetlu poziva na prijateljstvo i partnerstvo s Bogom (tj. u vidu milosti i nadnaravnog predodređenja čovjeka): čovjek je stvoren na sliku Božju, tj. stvoren je na sliku Boga saveznika - kao prijatelj i saveznik, u vidu prijateljstva i partnerstva s Bogom. Promatrajući stvaranje u ovoj biblijskoj perspektivi postaje nam jasno da ljudska narav u sebi nosi nadnaravno značenje i da posjeduje dinamizam koji dolazi od Boga. Bog nije najprije stvorio čovjeka, pa se tek onda odlučio ponuditi mu prijateljstvo, nego se Bog odlučuje na stvaranje čovjeka jer želi savez i prijateljstvo s čovjekom. Čovjek je jedino biće u stvorenom svijetu koje je Bog želio radi njega samoga. Stvaranje naravnoga reda je neophodni uvjet savezništva i događa se u vidu saveza.⁵

Čovjek je stvoren kao saveznik i prijatelj Božji, na sliku Božju. Ova istina u sebi uključuje i dvije druge: čovjek je stvoren na sliku Božju kao saveznik, da bi njegova narav bila sposobna ući u savez s Bogom. Istovremeno - jer slika u sebi nužno odražava vlastiti model - čovjek u sebi

4 Usp. P. HENRICI, *L'uomo è capace di Dio*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 592-593; F. ARDUSSO, *L'atto di fede*, u: "Dizionario teologico interdisciplinare", vol. II, Marietti, Casale Monferrato 1977², 184-191.

5 Iz ovoga nam postaje jasno zašto nas biblijska antropologija uči da ovozemne stvarnosti u sebi nose nadnaravno značenje i posjeduju dinamizam koji dolazi od Boga.

nosi tragove Božje i sposoban je na temelju njih spoznati Boga prirodnim svjetlom razuma. Tako konstitutivne dimenzije ljudskoga bića (ono što u teologiji zovemo narav) i cjelokupni stvoreni svijet svoj smisao i vrijednost imaju unutar dijaloga i partnerstva Boga s čovjekom (tj. u vidu milosti, nadnaravne stvarnosti). Ljudska narav u sebi ima nadnaravnu dimenziju: u temelju naravne spoznaje Boga je čovjekova stvorenost "na sliku Božju" po kojoj čovjek u sebi nosi tragove Božje i žudnju za Bogom.⁶ Tako Katekizam, govoreći o vjeri, upotrebljava pojam "slike Božje" i čini ga stožernim pojmom za shvaćanje vjere kao osobnog stava, te preduvjetom razumijevanja osobnog odnosa čovjeka i Boga. Izraz "slika Božja" je sinonim čovjekove sposobnosti da spozna i ljubi Boga, čovjeka kao bića koje je Bog stvorio za sebe i bića koje je predodređeno za zajedništvo s Bogom.

Spoznaja Boga naravnim svjetlom razuma je u Katekizmu promatrana u ovoj perspektivi i ona nikada ne znači spoznaju Boga izvan ontološkog milosnog odnosa između Boga i čovjeka. Spoznaja Boga naravnim svjetlom razuma znači samo to da je riječ o spoznaji Boga koja se oslanja na argumente shvatljive ljudskom razumu i zato dostupne svakom čovjeku, neovisno o navještaju i prihvaćanju nadnaravne objave, ali ne i neovisno o Božjoj milosti.

Katekizam je u sebe, kako vidimo, ugradio plodove i suvremene teološke misli o nadnaravnosti naravi te se ne trudi uvijek razlikovati ono što je u sadašnjoj povijesnoj situaciji naravno od onoga što je nadnaravno, niti ono što o čovjeku znamo na temelju iskustva od onoga što znamo na temelju vjere i objave. Istovremeno je nastojao zadržati i različite prethodne povijesno-teološke interpretacije toga odnosa. Stoga nije uvijek jednostavno niti moguće neposredno jasno iščitavanje teksta. No moramo imati na umu da se Katekizam prije svega obraća stručnjacima i želi im biti pomoć (u smislu orijentacije) pri izradi katehetskih priručnika te da nije predviđen kao priručnik za neposrednu katehetsku upotrebu.

4. Teškoće govora o Bogu

Ljudski je razum sposoban spoznati Boga. No, kao što naša spoznaja Boga nailazi na poteškoće i ograničena je, to isto se događa i s našim govorom o Bogu. Ovu poteškoću govora o Bogu Crkva i vjernici osjećaju u dijalogu s onima izvan Crkve, ali i na području unutarcrkvenog teološkog govora o Bogu.

Katekizam je svjestan vrijednosti i važnosti analoškog govora o Bogu, ali i njegove antropomorfnosti i ograničenosti. Ponavlja tradicionalni katolički nauk o analogiji bića (*analogia entis*) i poziva se na riječ Četvrtoga lateranskog sabora (DS 806), ponavljanu kroz povijest Crkve sve do najnovijih crkvenih dokumenata: dok postoji sličnost stvorenja sa Stvoriteljem, postoji još veća različitost. Govor vjere je analoški jer sva stvorenja, a osobito čovjek, imaju sličnost s Bogom i u njima se odražava Božje savršenstvo (41). Tako Katekizam s metafizičkog pojma analogije (*analogia entis*) prelazi i na slikovit govor slika, metafora i parabola, veoma zastupljen u Bibliji i veoma prikladan u katehezi. No naglašava se da je Bog punina pa iako naš slikovit govor realno dosiže Boga i govori nam o njemu, Bog ipak nadilazi svaku našu sliku. Stoga treba paziti i bdjeti da slike koje se upotrebljavaju pomognu boljem upoznavanju i otkrivanju bogatstva Božjeg bića, a ne da se dogodi da našim ljudskim predodžbama zasjenimo Boga (42.1722.-2129). Katekizam tu ostaje načelan i otvoren, jer svaka kulturna sredina ima svoje specifičnosti i od kršćanstva zahtijeva ne samo prilagodbu nego i stvarnu inkulturaciju.

II. BOG PRILAZI ČOVJEKU

Dok čovjek traži Boga i sposoban je prirodnim svjetlom svoga razuma spoznati Boga polazeći od njegovih djela, istovremeno i

⁶ U trenutku stvaranja čovjek je obdaren konstitutivnim dimenzijama po kojima je sposoban biti partner (s drugom ljudskom osobom i) s Bogom i u svom biću nosi upisanu žudnju za relacijom partnerstva s Bogom te je otvoren za objavu Božju.

Bog dolazi ususret čovjeku. Bog prilazi čovjeku koji ga traži i to na čovjeku prilagođen način. "Po svojoj posve slobodnoj odluci Bog se čovjeku objavljuje i dariva time što mu otkriva svoje otajstvo, svoj dobrohotni naum što ga je predvidio odvijeka u Kristu za sve ljude" (50). Vrhunac objave i potpunu objavu predstavlja Isus Krist (50-53). Božanska pedagogija uključuje postupnost objave; Bog postupno pripravlja čovjeka da primi nadnaravnu objavu koju mu pruža o sebi u Isusu Kristu (53).

Kako je tema našeg izlaganja vjera kao osobni i skupni stav, iskustvo i počelo djelovanja tj. različite dimenzije samog čina vjere, u našem se izlaganju ne zadržavamo na teologiji objave, nego se zadovoljavamo spominjanjem samo onih tema vezanih uz objavu koje Katekizam obrađuje unutar govora o vjeri. No na njima se ne zadržavamo.

Obrađujući postupnost objave, Katekizam naglašava da je već samo stvaranje prvotna objava i ona nije prekinuta zbog izvornoga grijeha, nego je Bog podigao čovjeka dajući mu nadu u spasenje. Prvotni savez sklopljen s čovjekom u samom misteriju stvaranja čovjeka je obnavljan više puta kroz starozavjetnu povijest židovskoga naroda, a "Krist, Sin Božji, koji je postao čovjekom, jest jedina, savršena i konačna Očeva Riječ" (65).

"Premda je objava dovršena, ipak nije sva potpuno izrečena", i na kršćanskoj je vjeri da postupno kroz vjekove dosegne sav domašaj objave" (66). Spoznaju objavljene istine produbljuje napose teološko istraživanje. Privatne objave ne pripadaju u polog vjere, i makar ih i Crkva priznala, one ne "poboljšavaju" niti "upotpunjuju" konačnu Kristovu objavu, nego mogu biti samo poticaj da se Kristova objava u određenom vremenu potpunije u vjeri prihvaća i živi (67).⁷

Prenošenje božanske objave kroz povijest je dvostruko: usmeno i pismeno; i nastavlja se po apostolskom nasljedstvu. Sv. pismo je stoga zapisani dio predaje, ali nije sva predaja. Od Apostolske predaje ili Tradicije, koja dolazi od apostola, treba razlikovati teološke, disciplinske, liturgijske i druge pobožne predaje ili tradicije, koje su

tijekom povijesti nastale u pojedinim mjesnim Crkvama. One predstavljaju posebne izražajne oblike Predaje prilagođene različitim mjestima i razdobljima i zato se ove predaje mogu čuvati, prilagođavati ili čak i napustiti. Međutim, objava sadržana u Apostolskoj predaji ili Tradiciji čini "poklad vjere" (*depositum fidei*) i ona se ne može napustiti (74-100).⁸

U članku Katekizma koji se bavi Sv. pismom obrađene su teme nadahnuća Pisma i istine sadržane u Pismu, svetopisamska hermeneutika, *kanon* Pisama i odnos Crkve prema Sv. pismu (101-141).⁹

II. ČOVJEKOV ODGOVOR BOGU

Treće poglavlje prvog odsjeka prvoga dijela Katekizma počinje citatom Dogmatske konstitucije o Božanskoj objavi Drugoga vatikanskog sabora br. 2, koji kaže da "nevidljivi Bog u svojoj neizmjerljivoj ljubavi zapodijeva razgovor s ljudima kao prijateljima i s njima druguje, pozivajući ih u zajedništvo sa sobom", a "primjeren odgovor tom pozivu jest vjera" (142). Vjeru, dakle, Katekizam interpretira kao susret s objavom. Ona je čovjekov odgovor Bogu koji objavom prilazi čovjeku i daruje mu sebe samoga upućujući mu poziv na prijateljstvo i zajedništvo. Vjera je tako susret s Bogom i to susret na osobnoj razini te predstavlja adekvatan odgovor Božjoj objavi i njegovoj ponudi prijateljstva.¹⁰

Vjera je stoga osobni čin. Prvi članak trećeg poglavlja prvoga odsjeka nosi zato

7 Usp. R. FISICHELLA, *La rivelazione di Dio*, u: ISTI (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 599-613.

8 Usp. J. WICKS, *La trasmissione della rivelazione divina*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 614-619.

9 Usp. I. DE LA POTTERIE, *La Sacra Scrittura*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 620-626.

10 Usp. R. FISICHELLA, *La risposta dell'uomo a Dio*, u: ISTI (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 627.

naslov "Vjerujem" i bavi se vjerom kao osobnim činom, a drugi članak je naslovljen "Vjerujemo" i želi osvijetliti vjeru kao skupni čin i eklezijalnu dimenziju kršćanske vjere. Ta dva članka zaključuju prvi odsjek prvoga dijela Katekizma i opravdavaju njegov naslov "Vjerujem - Vjerujemo".

1. Vjera kao osobni stav

U svakodnevnoj upotrebi glagol vjerovati se upotrebljava u veoma različitim kontekstima: "vjerujem da ću u dva tjedna uspjeti dovršiti neki posao", "vjerujem da će sutra biti lijepo vrijeme", "vjerujem da mi prijatelj govori istinu", "vjerujem da ću kupujući kvalitetnu pa zato i skuplju robu u stvari uštedjeti" itd. No vidimo da svaki put kad upotrijebimo ovu riječ, ta riječ zahvaća nas osobno. Da li nas zahvaća više ili manje, to ovisi i o sadržaju riječi, ali uvijek se radi o osobnom činu. To osobito vrijedi kad je u pitanju vjera u Boga. Vjera u Boga je stav koji prožima cijelu osobu i determinira sve njezino postojanje te joj daje sasvim novo određenje.

a) Poslušnost vjere

Povlaštenu izraz kojim Katekizam definira kršćansku vjeru jest poslušnost. Izraz je preuzet iz pavlovske teologije i njegovo značenje treba potražiti unutar Pavlove misli. U *poslanici Rimljanima*, na koju se poziva Katekizam (146), Pavao se kreće unutar sheme "slušati" i "poslušati" i svoju misao izriče upravo služeći se ovim dvama glagolima: Vjera se sastoji u slušanju riječi propovijedanja i vodi k poslušnosti tj. k osobnom slobodnom podlaganju riječi koju se slušalo, i obrnuto - onaj tko je poslušao, zauzima stav slušanja, poslušnost potiče na slušanje (usp. Rim 4,3.11.18). Katekizam zato kaže da "vjerom čovjek potpuno podlaže Bogu svoj razum i svoju volju" i svoj pristanak Bogu daje cijelim svojim bićem (143).

Govoreći o poslušnosti vjere, Katekizam se zaustavlja na nekoliko biblijskih likova. Ovdje se ne želimo zaustaviti samo na tim likovima, nego još više na njihovoj biblijsko-teološkoj pozadini iz koje izranjaju i koju predstavljaju. To nam se čini

nužnim želimo li shvatiti učenje Katekizma te doseg pojedinih riječi i izraza, kao i značenje slika te izbor osoba koje Katekizam upotrebljava unutar govora o vjeri.

Riječ *vjera* u Bibliji ima više značenja i pravi sadržaj ove riječi možemo doseći samo imajući na umu cijeli spektar njenih komplementarnih značenja. U hebrejskom ova riječ potječe od *aman* i znači biti postojan, stalan i stabilan, siguran i pouzdan i s tim u vezi naći utočište, uteći se, povjeriti se, naći zaklon i zaštitu. Psalmi upućuju na stav religioznog čovjeka koji je obilježen nadom, postojanim iščekivanjem, poklanjanjem povjerenja i potpunim prepuštanjem drugome bez ikakve garancije, no zato jer se taj drugi pokazao vjernim i postojanim - vjerodostojnim.¹¹

Biblijska tradicija poznaje kao klasičan primjer vjerničkog stava Abrahama, te niti Katekizam nije mogao zaobići primjer "oca svih vjerujućih" (145-146). Abrahamov stav u sebi uključuje /1/ potpuno povjerenje u Jahvina obećanja te vjeru da će Jahve ispuniti svoja obećanja, /2/ potpunu poslušnost riječi i zapovijedi koja mu je upućena i /3/ vjeru koja uključuje spoznaju Boga na temelju iskustva kroz događaje života.

Vjera je u SZ čin spoznaje Boga u njegovu konkretnom povijesnom djelovanju. Kroz Božje djelovanje u povijesti se spoznaje da su njegova riječ i obećanja istiniti i da se njegovim obećanjima postojano prepušta jer on je vjeran. Stoga vjera nije neki izoliran čin ljudske osobe, nego ona predstavlja temeljni stav postojanog povjerenja i sigurnosti i taj stav zahvaća čovjeka vjernika u totalitetu njegove egzistencije tako da se on ponaša u skladu s tim povjerenjem i sav je postojano, hrabro, odlučno i odvažno predan i angažiran u skladu s povjerenjem koje ima. Vjera tu postaje temeljnim iskustvom, temeljnim opredjeljenjem i počelom djelovanja. Ovo jako dobro i veoma snažno izražava Iz 7,9: "Ako se na me

11 O biblijskom značenju riječi *vjera* vidi u: C. ROCCHETTA, *L'atto di fede oggi. Per un'introduzione teologica alla questione*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Noi crediamo. Per una teologia dell'atto di fede", Edizioni Dehoniane, Roma 1993, 16-27.

ne oslonite, održat se nećete”¹². Bit se vjere sastoji u dubokoj ukorijenjenosti u Gospodinu, pri čemu je čitava egzistencija obilježena sviješću o ovoj ukorijenjenosti i ostvaruje se unutar te ukorijenjenosti. Grčki prijevod sedamdesetorice prevodi ovo mjesto sa “ako ne povjerujete nećete znati”. Znanje ovdje nije neko umno naprezanje niti čin razuma u kojem bi se shvaćala i znala neka teorijska stvarnost, nego je ono spoznaja Božje vjernosti u konkretnosti vlastitog života te unutar povijesnog razvoja.¹³ Onaj tko se prepusti Bogu tako da na njegova obećanja računa kao na sigurna, taj uvijek iznova dolazi do spoznaje da je Bog vjeran. Zato Božja obećanja postaju snagom iskustva vjere sigurnost i znanje kojim biva označena cjelokupna egzistencija čovjeka vjernika.

Ovo je znanje jednako sigurnosti o Božjoj vjernosti. Vjera je upravo takva sigurnost: sigurnost da je Bog vjeran svojoj riječi i svojim obećanjima. Vjerom je Abraham znao da je Bog vjeran svojim obećanjima. Vjerom je, ne znajući kamo ide, znao da će doći u zemlju koju mu je Jahve odredio kao baštinu.

U SZ i u NZ (a od novozavjetnih knjiga osobito u Ivanovu evanđelju) važno značenje ima već spomenuti starozavjetni binom vjerovati-znati. Cijelo je Ivanovo evanđelje napisano tako da predstavlja sukob koji se stvara između vjere i nevjere. Znati upućuje na jasnu i duboku vjeru, ali ne u smislu intelektualne jasnoće koliko u smislu shvaćanja vlastitog života u bitnom odnosu prema Bogu. Vjerovati zato označava stav u kojem se susreću: znati, prepoznati, vidjeti, prihvatiti, slušati, pipati. Vjera otvara čovjeka sve dubljoj spoznaji i uvodi ga u sve dublje zajedništvo s osobom koja biva spoznata i uvodi ga u iskustvo uzajamne ljubavi s tom osobom (tj. s Kristom) (151.158). To je iskustvo daleko od svakog mitološkog prizvuka, jer je riječ o povijesnoj osobi radi koje se sve ostavlja. Vjera je stoga odluka i pothvat koji zahvaća sveukupnost jedne osobe, cijelu njezinu egzistenciju. U ovom kontekstu možemo razumjeti zašto Ivan nikada ne koristi glagol *metanoein* ili riječ *obraćenje*. Ta mu

riječ ne treba, jer povjerovati je za njega novo stvaranje koje čovjeka uvodi u božanski život.

I Pavao je, da bi izrazio čin vjere, vrlo blizu i upotrebljava dva binoma: *vjerovati-znati* i *vjerovati-povjeriti se* Bogu tj. prioriteti uz Boga. Vjeru interpretira kao osobitu vrstu znanja. Ona u sebi uključuje prepoznati, prihvatiti, vidjeti, čuti, slušati tj. osobne čine. Tako se vjera kao znanje temelji na osobnom odnosu i kontaktu s Kristom, ona je osobni čin kojim je zahvaćena i u koji je ugrađena cijela ljudska osoba: njezine spoznajne mogućnosti, shvaćanje sebe same, voljne sposobnosti i sposobnost samoodređenja. Vjera postaje osobnim prianjanjem uz Boga i povjeravanjem vlastite egzistencije Bogu.

Kao najdosljedniji i najbolji novozavjetni primjer vjere Katekizam nam pred oči stavlja Blaženu Djevicu Mariju (148-149). U njoj se na najbolji način očituje ono što je kršćanska vjera i “Crkva u Mariji štuje najčistije ostvarenje vjere” (149). U njoj vidimo ostvaren i već dovršen čin vjere u Krista Isusa. Marija je model Crkve, jer Crkva u njoj vidi najbolje ostvaren odgovor čovječanstva na ponudu spasenja. Ako su osobni identitet i biće čovjeka kršćanina definirani i bitno označeni vjerom, onda je ona osoba koju je u potpunosti oblikovala vjera i čiji je osobni identitet bitno označen vjerom. No Marija nije primjer samo ostvarene vjere, nego je ona i primjer dovršene vjere, odnosno ona je savršeni primjer potpuno

12 Komentar Jeruzalemske Biblije uz ovaj redak kaže sljedeće: “... prorok naviješta nestanak Sjevernog kraljevstva, a kao uvjet spasenja traži čin vjere u Boga. Vjera prema prorocima nije samo apstraktno vjerovanje da Bog postoji i da je jedan, nego daleko više povjerenje u Boga koje se temelji na izboru: Bog je izabrao Izraela te je on njegov Bog (Pnz 7,6) i jedini ga on može spasiti. Ovakvo apsolutno, neograničeno povjerenje u Boga jamstvo je spasenja (Iz 28,16) i isključuje utjecanje bilo kojoj drugoj pomoći ljudskoj ili, iz još jačeg razloga, pomoći lažnih bogova (usp. 30,15; Jr 17,5; Ps 52,9).” (*Jeruzalemska Biblija*, KS, Zagreb 1994, Iz 7,9, bilješka c)

13 Usp. F. LAMBIASI, *Senso e significato del credere*, u: R. FISICHELLA (ured.), “Noi crediamo. Per una teologia dell’atto di fede”, Edizioni Dehoniane, Roma 1993, 159-160.

ostvarene asimilacije s Kristom i suobličnja Kristu proslavljenom. Ona je ogledalo u kojem vidimo i dovršetak naše vjere.

Katekizam šuti o Isusovoj vjeri. S jedne je strane to razumljivo, jer Katekizam ne želi doticati sporna pitanja kakvim bi moglo postati pitanje Isusove vjere ukoliko bi se ono povezivalo s pitanjem o "*visio beatifica*", no s druge bi strane govor o poslušnosti vjere u svjetlu Isusova odnosa prema Ocu dobio na svojoj dubini i svježini. I sami biblijski tekstovi i povijest teologije su imali i imaju poteškoća kad je u pitanju terminologija kojom bi se odredila jedinstvenost Isusova odnosa prema njegovu Ocu. No različiti elementi toga odnosa su identični konstitutivnim elementima vjere: sve ono što čini Sin je u potpunoj poslušnosti Ocu (usp. Iv 6,38), Sin se potpuno povjerava Ocu sve do smrti na križu i to u dubokoj svijesti koja je identična znanju vjere da ga Otac ljubi i da ga neće ostaviti u vlasti smrti (usp. Mk 8,31; 9,31; 10,34; Iv 5,26), cjelokupna je njegova egzistencija osobno prijanjanje uz Oca i poslušno podlaganje volji Očevoj. Njegov je odnos prema Ocu izvor svakog autentičnog čina vjere i Isus je kao takav začetnik i usavršitelj naše vjere. U njegovu odnosu prema Ocu je ne samo sinteza svih primjera vjere koje donosi Katekizam, nego i svi spomenuti primjeri vjere u njemu nalaze svoju dubinu i usavršenje. Vjera je u njemu dosegla svoj savršeni oblik, a to je ljubav, jer je Bog u njemu pokazao savršenu ljubav: samoprijetogorno, potpuno i vjerno darivanje drugome.¹⁴ Stoga, iako Katekizam o Isusu kao vjerniku i o Isusovoj vjeri šuti (a može se za razumjeti zašto šuti), ipak valja napomenuti da ova tema i te kako ima svoje mjesto unutar teologije čina vjere.

b) Iskustvo vjere kao počelo djelovanja

Rekosmo da vjera nije neki izoliran čin ljudske osobe, nego ona predstavlja temeljni stav postojanog povjerenja i sigurnosti i taj stav zahvaća čovjeka vjernika u totalitetu njegove egzistencije. On se ponaša u skladu s poklonjenim povjerenjem te postaje hrabro, odlučno i odvažno predan. Istodobno je postojano djelatan u skladu s pov-

jerenjem koje poklanja. Vjera na taj način postaje temeljnim iskustvom i počelom djelovanja.

NZ definitivno određuje biblijsku vjeru, usmjeravajući je prema događaju utjelovljene Riječi. Vjerovati znači prihvatiti osobu i propovijedanje Isusa iz Nazareta. Može se uočiti da je od 240 puta, koliko je u NZ upotrijebljena riječ *pistis* i *pisteuein*, u velikoj većini slučajeva riječ o shvaćanju vjere kao povlaštenom obliku prihvaćanja Isusova propovijedanja¹⁵. Vjera je čin kojim čovjek, koji je čuo apostolsku riječ i propovijedanje, tu riječ prihvaća kao Isusovo obećanje što će se sigurno ostvariti. Stoga onaj tko vjeruje već sada živi snagom ostvarenih Božjih obećanja - koliko god to zvučalo paradoksalnim (163.164). Naime, "vjera je već neko imanjanje onoga čemu se nadamo i osvjedočenje o zbiljnostima kojih ne vidimo", citira Katekizam Hebr 11,1 (146).

U Pavlovoj su teologiji osobni identitet i biće čovjeka kršćanina definirani i bitno označeni vjerom. Vjera ima univerzalnu dimenziju, jer je dar spasenja ponuđen svima i svi mogu vjerom dati svoj pozitivan odgovor. Riječ je o dinamičkoj stvarnosti koja počinje krštenjem i koja postaje procesom potpune asimilacije s Kristom. Taj proces traje cijeli život i ne poznaje prekida niti alternative. Tako je vjera počelo djelovanja, a kršćaninov je život shvaćen kao hod obilježen dvjema točkama: ishodišnom (u opravdanju po Kristovu pashalnom misteriju) i završnom točkom (prema kojoj smjera cio život, a to je susret s Kristom o njegovu ponovnom dolasku kada ćemo postati jedno s njime, njemu potpuno suobličeni i on će biti sve u svima). (164)

14 Usp. R. RISICHELLA, *La risposta dell'uomo a Dio*, u: ISTI (ured.), "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 633-634.

15 Usp. C. ROCCHETTA, *L'atto di fede oggi. Per un'introduzione teologica alla questione*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Noi crediamo. Per una teologia dell'atto di fede", Edizioni Dehoniane, Roma 1993, 16-27.

Katekizam shvaća vjeru kao *fides ex auditu*. Vjera je ovisna o propovijedanju apostola, direktnih svjedoka pashalnog misterija, a njihovo se propovijedanje i propovijedanje Crkve temelji na Gospodinovoj riječi.

Navještaj evanđelja, odnosno ponuda spasenja, nije samo jedan kerigmatski navještaj koji bi ostao zatvoren sam u sebe, nego u sebi ima dimenziju trajnosti jer onaj tko ga je prihvatio i tko je došao do iskustva spašenosti nužno postaje navjestiteljem. Taj ima potrebu ponudu spasenja prenijeti i drugima i s njima podijeliti vlastito iskustvo vjere. Zajednica Crkve je zajednica onih koji vjeruju i koji svoju vjeru i iskustvo spasenja izražavaju kroz služenje, svjedočanstvo i liturgiju.

c) *Vjera kao pristanak*

Korisno je pojasniti kako Katekizam interpretira vjeru kao pristanak. Pristanak je osobiti stav subjekta koji uključuje apsolutno i bezuvjetno osobno prianjanje i zauzetost u prihvaćanju jednog sadržaja vjere. On u sebi sadrži *credere Deo, credere Deum* i *credere in Deum*. S izrazom *credere Deo* želi se naglasiti formalna dimenzija i sam temelj vjere, tj. autoritet Boga koji se objavljuje. Vjerujući, vjernik prihvaća svjedočanstvo koje sam Bog daje o sebi. Sam Bog je autoritet čijoj se riječi vjeruje i garant istinitosti. Katekizam kaže: "Mi vjerujemo zbog samoga autoriteta Boga objavitelja, koji ne može prevariti ni prevaren biti" (156)¹⁶. Izrazom *credere Deum* želi se naglasiti da je riječ o misteriju koji se vjeruje. U Kristu se objavio Bog i čovjek nije u stanju svojim razumom proniknuti misterij Božji. Misterij nadilazi ljudske spoznajne mogućnosti i od čovjeka jednostavno zahtijeva pristanak vjere. (No to još uvijek ne znači da se vjera i sadržaj misterija protive razumu, nego ga samo nadilaze!) Izrazom *credere in Deum* se želi izraziti dinamička dimenzija vjere i njezin međuosobni (interpersonalni) karakter. Vjera je prianjanje uz Boga kao osobu koju se ljubi, s kojom se ulazi u osobno zajedništvo te joj se potpuno daruje. Riječ je o osobnom povjerenju sebe samoga Bogu tj. o poklanjanju povjerenja Bogu.

d) *Sadržaj vjere (fides quae)*

Nastojeći pojasniti vjeru Crkve, kršćanska je teologija kroz povijest stvorila dva izraza koja izriču dvije dimenzije kršćanske vjere: *fides qua* (kojim se kvalificira sam čin vjere kojim se vjeruje) i *fides quae* (kojim se označava sadržaj koji se vjeruje). Pod naslovom "Znam komu sam povjerovao" iz 2 Tim 2,12, Katekizam se bavi temom vjere kao *fides quae*, tj. sadržajem koji se vjeruje (150-152). Očito je da Katekizam želi naglasiti trinitarnu dimenziju vjere i zato sadržaj kršćanske vjere najavljuje u tri broja od kojih svaki ima svoj naslov: Vjerovati u jednoga Boga; Vjerovati u Isusa Krista, Sina Božjega; Vjerovati u Duha Svetoga. Osobitost kršćanske vjere je vjera u Trojstvo. Trojstvo predstavlja osnovnu karakteristiku, temelj, smisao i budućnost kršćanskog vjerovanja. Samo u toj perspektivi možemo do kraja shvatiti i kristocentričnost kršćanskog pristupa Bogu te identitet i poslanje Isusa iz Nazareta kao Sina Božjega. Jer Trojedinu se Bog objavio u utjelovljenju svojega Sina, u njegovim riječima i djelima, a osobito u njegovoj muci, smrti i uskrsnuću od mrtvih.

Vjera ima kristološko i soteriološko značenje: utemeljena je na spasenjskom događaju, koji u sebi uključuje misterij Kristove muke, smrti i uskrsnuća.

Zato Katekizam naglašava da je za kršćane vjera u Boga nerazdruživo povezana s vjerom u onoga koga je on poslao: "Sina njegova Jedinorođenoga" (151).

Bog koji se objavio u Isusu kao Otac, Sin i Duh Sveti je početak i izvor kršćanske vjere. Uz ovaj temeljni misterij Trojstva su usko vezane i sve ostale kršćanske istinitajne: utjelovljenje Sina i njegova poslušnost Ocu sve do smrti na križu da bi bio uskrišen od mrtvih, počeci Crkve i dinamička snaga Duha Uskrsloga, koji kroz povijest izvršava posvećenje preko liturgije i sakramenata Crkve te obnavlja lice zemlje usmjeravajući i oblikujući cjelokupnu pov-

16 Usp. DS 2778 (enciklika pape Pija IX, *Qui pluribus*) i DS 3008 (Prvi vatikanski koncil, *Dei Filius*).

jest prema eshatološkom ostvarenju kraljevstva Božjega. Tako se oko jednog jedinog misterija Trojstva i njegove objave u Kristu artikulira cijela hijerarhija istina. Te su istine prema Katekizmu uklopljene u jednu simfoniju u kojoj je uvijek očita temeljna istina - istina Trojstva. U tri spomenuta broja Katekizam samo dotiče *fides quae*, sadržaj vjere koji biva vjerovan, i upućuje na odgovarajuće brojeve Katekizma gdje su, u tri temeljna članka Vjerovanja trinitarne strukture, cjelovito obrađeni sadržaji vjere (ti sadržaji - kako je u uvodu bilo spomenuto - čine cijeli prvi dio Katekizma). No zanimljivo je primijetiti kako Katekizam niti ovdje, gdje je riječ o *fides qua* (o vjeri kojom se vjeruje), ne propušta naglasiti da vjera jest osobno prisanjanje uz Boga i poklanjanje povjerenja Bogu, no da je ona istodobno i neodvojivo i "slobodan pristanak uza svu istinu što ju je Bog objavio" (150).

Vjera je tako dvojak odnos: prema osobi i prema istini. Vjernik prihvaća istinu iz povjerenja u osobu koja je tvrdi (177).

e) Karakteristike vjere

Zašto netko vjeruje i koji su motivi njegove vjere, a zašto netko drugi ne vjeruje i koji su motivi njegove nevjere? Katekizam je svjestan toga da je čin vjere složen čin i da u sebi sadrži različite elemente i dimenzije. Motivi zašto netko vjeruje nisu izvan samog čovjeka vjernika, nego su usko vezani uza nj i njegov život te uz motive zašto živi. Katekizam se zaustavlja na tri elementa čina vjere: /1/ Božjoj milosti, /2/ sigurnosti i razumskoj vjerodostojnosti objavljene istine i /3/ osobnoj slobodi.

/1/ **Božja milost:** "Nemoguće je vjerovati bez milosti i unutarne pomoći Duha Svetoga" (154). Stvaranjem čovjeka na sliku i priliku Božju, Bog je svakog čovjeka obdario onim što teologija zove *potentia oboedientialis*, tj. sposobnošću ili mogućnošću koja je čovjeku dana da primi neko određenje koje po sebi, kao čovjek, ne posjeduje, nego to određenje poslušno prima kao dar.¹⁷ Stoga je moguć susret čovjeka i Boga, čovjek je "capax Dei", otvoren za Boga i sposoban primiti njegovu milost

koja nas potiče na vjeru. Ali čin nadnaravne vjere je istovremeno i izvorno ljudski čin, te se ne protivi ljudskoj slobodi ili razumu, niti umanjuje ljudsko dostojanstvo čovjeka. Katekizam, vjeran upotrebi heurističke metode gdje god je to moguće, u ovom slučaju uzima čak i primjer iz svakodnevnog života: ljudskom se dostojanstvu ne protivi da vjerujemo onome što nam drugi ljudi kažu o sebi ili svojim nakanama, da povjerujemo njihovim obećanjima i da uđemo u zajedništvo s njima. Čovjek, jer je osoba koja samu sebe autotranscendira i zato je sposobna i sebe autodeterminirati, sposoban je susresti drugu osobu, otvoriti joj se i ući u zajedništvo s njom. Iako je inicijativa na Božjoj strani, on predusreće čovjeka i potiče njegovo srce da se otvori. No čovjek ostaje slobodan i ništa se ne protivi njegovu dostojanstvu da se otvori Božjoj riječi te da uđe u zajedništvo s njim.

/2/ **Sigurnost i razumska vjerodostojnost objavljene istine:** Da bi čin vjere bio shvaćen uistinu ljudskim činom, važno je vrednovati i sigurnost vjere te razumsku vjerodostojnost objavljene istine. *Fides quaerens intellectum*: vjera traži razumijevanje (158). Sigurnost vjere se temelji na spoznaji objavljene istine. Iako vjera stoji iznad razuma, između vjere i razuma ne može biti pravog neslaganja, jer istinito ne može proturječiti istinitom. Isto tako ne može biti niti sukoba između vjere i znanosti, jer i profane i vjerske zbilje imaju svoj izvor u istome Bogu (159). Katekizam naglašava da vjera zahtijeva i ozbiljan teološki studij i ne vidi nikakvog dualizma niti paralelizma tipa željezničkih tračnica između teologije kao znanosti te duhovnosti i duhovnog života. Štoviše: "Tko stvarno vjeruje, traži da bolje upozna onoga u koga vjeruje i da bolje shvati ono što je on objavio. A prodornija će spoznaja opet izazvati veću vjeru, sve žarču ljubavlju" (158).

/3/ **Osobna sloboda:** Iako se čovjek suočava sa sigurnošću i evidentnošću istine,

17 Usp. R. FISICHELLA, *Potentia oboedientialis*, u R. LATOURELLE - R. FISICHELLA, "Dizionario di teologia fondamentale", Cittadella Editrice, Assisi 1990, 859.

još je uvijek slobodan da uz nju prione ili ne prione. Katekizam veli: Nikoga se ne smije "siliti da prihvati vjeru protiv volje; čin je vjere po samoj svojoj naravi dragovoljan" (160)¹⁸. Katekizam preuzima ove riječi iz dokumenta Drugoga vatikanskog sabora *Dignitatis humanae*, 10. No u tom je broju u spomenutom dokumentu riječ o drugoj problematici, a ne o dimenziji slobode unutar čina vjere. Tamo je riječ o religioznoj slobodi, odnosno o slobodi vjeroispovijesti. Osobno nam se čini da bi bilo dobro da se Katekizam ovdje pozvao i na broj 2 istoga dokumenta, gdje se kaže da su svi ljudi obdareni razumom i slobodnom voljom te gonjeni vlastitom naravi i vezani moralnom obavezom da traže istinu, u prvom redu onu koja se tiče religije, te da su - kad je jednom spoznaju - dužni uz nju prionuti i svoj život urediti prema njezinim zahtjevima.¹⁹

Na ovom mjestu uočavamo i jednu prazninu: Katekizam je propustio progovoriti o odnosu između vjere i ljubavi. Pavlovska i ivanovska pak teologija te kasnija teologija vide vjeru i ljubav nerazdvojno povezane. Vjere nema ako se ne razvija iz ljubavi, niti postoji prava ljubav koja nema svoje duboko utemeljenje i nadahnuće u vjeri.²⁰

2. Vjera kao skupni stav: eklezijalna dimenzija vjere

Drugi članak trećeg poglavlja prvoga odsjeka nosi zato naslov "Vjerujemo" i Katekizam bi želio postati snažnim poticajem razvoja eklezijalne vjerničke svijesti. Snažan subjektivizam nije samo dio naše kulture, nego je postao i oznakom kršćanske vjerničke svijesti te je Crkva, koja je u sebi *communio*, nerijetko postala servisom religioznih usluga, a individualna savjest koja odbacuje uvažavanje bilo kakve objektivne istine sve više postaje normom djelovanja. Posljedice takvoga pristupa postaju ozbiljne i na crkvenom i na društvenom planu. "Krist da - Crkva ne" je postalo sloganom mnogih "kršćana" s ozbiljnim posljedicama za osobni vjernički i crkveni život, a nestankom objektivne istine (ili apsolutne istine) koja ima svoj temelj u Bogu, nestaju i istine koje se na nju naslanjaju, te

sve više i sve češće nestaje i sâm čovjek. Katekizam želi snažno naglasiti da je kršćanska vjera vjera zajednice, eklezijalna vjera, i to ne samo zato što vjernik-kršćanin koji aktualizira čin vjere čini Crkvu i pripada Crkvi, nego i zato što je i sama Crkva sadržaj vjere. Pozivajući se na Nicejsko-carigradsko Vjerovanje u grčkom izvorniku koje počinje ne s "vjerujem" u prvom licu jednine, nego s "vjerujemo" (usp. DS 125.150) u prvom licu množine, Katekizam želi naglasiti zajedništvo u vjeri i važnost zajedničkog vjerskog govora obvezatnog za sve i objedinjujućeg u istom ispovijedanju vjere (185).

O vjeri kao skupnom stavu Katekizam progovara po prvi put kad govori o odbacivanju vjere kao osobnog stava i kaže da loš primjer vjernika može doprinijeti odbacivanju osobne vjere (29). Što to znači Katekizam pojašnjava na pozitivan način kad kaže da će traženje Boga biti plodno ako osobni napor traženja Boga bude podržan svjedočanstvom drugih, iz kojega čovjek pojedinac uči tražiti Boga (30). Redoviti put kojim jedna osoba stiže do spoznaje Boga jest asistencija i pomoć odgojitelja te pozitivan utjecaj sredine i religiozne tradicije unutar koje se kreće čovjek pojedinac (166).

Vjera jest osobni čin, ali nije osamljen čin (166). Prvi je razlog tome već u samoj činjenici što je čin kršćanske vjere snažno označen i određen vjerom u Trojstvo. S teološke točke gledišta ovo ima snažne posljedice i za sam čin vjere.²¹ Vjera u troosobnog i trojedinog Boga nužno afirmira komunitarnu dimenziju kao konstitutivnu

18 Usp. *Dignitatis humanae*, 10; CIC, can 748, _ 2.

19 Usp. *Dignitatis humanae*, 2. Usp. R. RISICHELLA, *La risposta dell'uomo a Dio*, u: ISTI (ured.) "Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico", Piemme, Casale Monferrato 1993, 641-642.

20 Usp. M. KESSLER - W. PANNENBERG - H.J. POTMEYER, a cura di, *Fides quaerens intellectum. Beiträge zur Fundamentaltheologie*, Tübingen 1992, 414-426.

21 Usp. R. RISICHELLA, *Ecclesialità dell'atto di fede*, u: R. FISICHELLA (ured.), "Noi crediamo. Per una teologia dell'atto di fede", Edizioni Dehoniane, Roma 1993, 59-97.

dimenziju. Bog je trojedin i zato za kršćanina *Jedno* uključuje *Mi*, te je i sam čin vjere komunitaran i zajedničarski čin - "mi-čin". Kršćansko poimanje Boga nas prisiljava misliti jedno u zajedništvu. Za kršćanina apsolutno/apsolutni je zajedništvo.²²

Ovo je od ogromnog značenja i za novo poimanje čovjeka. Čovjek stvoren na sliku Božju nije biće u sebi, on nije biće za sebe (individualni subjekt), nego je biće od Boga i u vidu odnosa prema Bogu; usmjeren je prema relaciji s Bogom i s drugim ljudima. On živi na ljudski način samo u relaciji Ja-Ti-Mi. Kao smisao njegova bića objavljuje se ljubav. Poimanje čovjeka kao *imago Trinitatis* vodi nas u jednu novu duhovnost i postaje novim počelom djelovanja u kojem Presveto Trojstvo postaje modelom i društvenog života. Ovaj poziv će doživjeti svoje potpuno ispunjenje u eshatologiji, kada će svi biti u svima i kada će biti samo jedno zajedništvo: ono svih ljudi ujedinjenih u međusobnoj ljubavi Oca, Sina i Duha Svetoga.

Vjera je iskustvo koje se živi i dijeli s drugima. Snagom sakramenta krsta kao sakramenta vjere i otvaranja Božjoj ponudi spasenja, čovjek ulazi u zajednicu Crkve. Vjernik je vjeru primio od drugih i s drugima je nužno dijeli (166). Zato nema privatnih kršćana koji bi bili izvan crkvene zajednice. Vjernik izranja iz iskustva vjere Crkve te i sam postaje Crkvom.

No i Crkva svoje postojanje duguje vjeri. Ona se temelji na vjeri i hrani se vjerom. Sva je njezina stvarnost, uključujući i njezine institucionalizirane strukture, podvrgnuta proročkom kritičkom izazovu vjere. Vjera joj ne dopušta okoštavanje nego je potiče na trajnu budnost i otvorenost poticajima Duha Svetoga, budi je na obraćenje i poziva na obnovu te tako u nju trajno unosi novu svježinu.²³

Čin vjere kojim je čovjek pojedinac u sakramentu krsta inkorporiran u Crkvu nije nešto statičko, nego je čin kojim vjernik izlazi iz sebe samoga i ucjepljuje se u Crkvu kao tijelo Kristovo. Tako čin vjere kojim netko ulazi u Crkvu unosi trajni dinamizam u njegov osobni život i postaje imperativom zauzetosti i rada u društvu, obitelji, kulturi

te pokretačkom snagom i izvorom energije za takav rad. Po činu vjere vjernik se identificira s Crkvom i nastoji predstaviti Crkvu kao stvarnost koja je konstitutivna i znakovita za njegov osobni život.

Zaključak

Vjera je istodobno ljudski čin i dar Božji. Katekizam Katoličke crkve zato vrednuje sve antropološke pretpostavke nadnaravne vjere i u vjerničkom stavu prepoznaje anticipirano sudjelovanje na Kristovoj proslavi.

Vjera je potpuno prepuštanje i povjeravanje cjelokupne osobne egzistencije ljubavi Božjoj objavljenoj u životu i djelu Isusa Krista. No čovjek ne bi mogao doći do vjere kad ne bi bilo prethodne otvorenosti Boga prema čovjeku, koji čovjeka privlači k sebi. Vjera je prijanjanje uz Boga kao osobu koju se ljubi i s kojom se ulazi u osobno zajedništvo te joj se potpuno daruje. To znači upoznati Ljubav, povjerovati joj i učiniti je počelom vlastita djelovanja. Takva je vjera temeljno osobno iskustvo koje bitno određuje život i identitet čovjeka vjernika.

Susret se s Bogom događa snagom Duha Svetoga po propovijedanju Crkve i usred vjerničkog iskustva Crkve. Osobna je vjera podržana vjerom drugih i jednom probuđena podupire i budi vjeru drugih. "Vjerujem" se pretapa u "Vjerujemo" i postaje zajedničkim iskustvom koje se živi u zajednici Crkve te se trajno produbljuje suoobljećavanjem Kristu i poniranjem u misterij Trojstva - sve do eshatološkog susreta s njime.

22 "Kršćanski pojam Boga je dao, principijelno, isto dostojanstvo bilo raznolikosti bilo jedinstvenosti. Dok je za stare raznolikost (različnost) bila samo razgradnja jedinstva, za kršćansku vjeru koja razmišlja u trinitarnim kategorijama, različnost apriorno ima isto dostojanstvo kao i jedinstvenost." (J. RATZINGER, *Dogma e predicazione*, Queriniana, Brescia 1974, 188)

23 Usp. G. BOF, *Fede*, u: G. BARBAGLIO - S. DIANICH, "Nuovo dizionario di teologia", Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo 1985, 518-519.